

עלון דברי חיים לפרשיות נצבים – וילך

"ויהיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך" (כ"ט, י"ח)

אינו מובן מדוע יאמר האדם "שלום יהיה לי", וכי לאחר שישמע את האלות לא יחשוש מפניהן ויאמר "שלום יהיה לי"? ועוד צריך להבין, מדוע נאמר "דברי האלה" ולא נאמר בפשטות: "בשמעו את האלה הזאת"?

ידועה דרשת חז"ל על הפסוק "גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת" – זו מיתת צדיקים, היינו שמיתת צדיקים מכפרת על הדור.

אם כן, כאשר ישמע האדם את "דברי האלה" – את הדרשה שדרשו חז"ל על האלה ופירושו כי מדובר במיתת צדיקים, יאמר ההולך בשרירות לבו, אני אלך בדרכי ו"שלום יהיה לי", כי הצדיקים במיתתם יכפרו על כך.

מזהירה התורה ואומרת: אל תדמה בנפשך להימלט ולהיפטר מהעונש, "כי אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא ורביצה בו כל האלה הכתובה בספר הזה". הרשע עצמו יענש ותגענה אליו כל הקללות הכתובות בתורה בפירושו ולא רק ברמו.

"ויהיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך" (כ"ט, י"ח)

מרגלא בפומיה דמרן החפץ חיים: פוחזים, פורקי עול היו בישראל גם בדורות קדומים. אך בעוד הללו היו עושים במחשך מעשיהם ומוצאים אמתלאות לקלקלתם, קם עתה דור של פושעים שהתחברו יחדיו לעקור האמונה מישראל במאורגן. כאשר תחת מעטה של שיטה ואידאה התיירו להם כל חטא ופשע. כאילו הגולן לא לתאוותו הוא גזול, והרוצח לא משום שחיתותו הוא רוצח, אלא למען השיטה, לשם הקומוניזם או רעיון נפל אחר. על כך אומר הכתוב "והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך", היינו, לפי מראית עיני שלא לפשע אחטא, אלא למען ה"שיטה", כי אז "לא יאבה ה' סלוח לוי", באשר יצירת שיטה מיוחדת כדי לעבור על דברי תורה, גרועה היא מכל פריקת עול.

וכמו כן מצינו שהתורה מזהירה "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם", "אשר תזנו" לא נאמר, אלא "אשר אתם זונים". הרי שהתורה מעידה שבלבו של כל איש ישראל טמון איזה שהוא זיק של מינות, ואף אחד אינו נקי משמץ של אפיקורסות. אכן כל עוד קורה שיהודי נכשל במחשבה של פיגול או מעשה פסול, הקב"ה ברחמיז מכפר לו. לא כן מהופכת האפיקורסות לשיטה בחיים, ואומר הוא "בשרירות לבי אלך", והמינות והכפירה נעשים עיקרון עבורו. איש אשר כזה "לא יאבה ה' סלוח לוי".

"ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה" (כ"ט, כ"ז)

האות למ"ד של תיבת "וישליכם" היא בצוואר גדול ומשוך כלפי מעלה, וכוונה עמוקה טמונה בזה.

אלא, כיון שנאמר "וישליכם אל ארץ אחרת", הרי לכאורה דינם כאבידה והוי הפקר, ובפרט לשיטת הטור שהמשליך כיסו ברשות הרבים, הוי הפקר, אם כן אף ישראל היו ח"י הפקר לכל. מה עשה הקב"ה?

הנה העומד בביתו ומשליך חפץ לרחוב, הדין הוא שהוי הפקר, אולם אם קשר החפץ בחבל והוא אוזו בצד אחד של החבל, אינו הפקר ואסור לנגוע בחפץ לרעה. כן המקרא אומר על עם ישראל "יעקב חבל נחלתו", כי אף שהקב"ה מגלה אותם מארצם, אבל עדיין קשור יעקב עם החבל למעלה ואינו הפקר לכל.

"ויתראו את שיקוציהם ואת גילוליהם עין ואבן כסף וזהב אשר עמהם" (כ"ט, ט"ז)

אמר משה לישראל: איני ירא שתחזיקו מאלוהיהם כאילו יש בהם ממש. אדרבא, "כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים", וראיתם שהקב"ה עשה באלוהיהם שפטים. מה עוד ש"זתראו את שיקוציהם ואת גילוליהם עין ואבן", ולא נחשבו בעיניכם למאומה.

אבל מוזאת אני ירא מ"כסף וזהב אשר עמהם" כי זה כבר דבר שנפשו של אדם מחמדתו. לזאת אני באמת חושש, שתמצו לעבוד את העכו"ם כדי להתעשר, אחר שתראו שיש בהם כסף וזהב.

ולפי זה יהא פירוש של "ויתראו" עולה על "כסף וזהב אשר עמהם", שכיון שראיתם הכסף והזהב שעמהם חוששני "פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה".

"ויהיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך" (כ"ט, י"ח)

יש לדקדק מדוע בתחילה מתברך "בלבבו" – בשני לבבות, ולאחר מכן "כי בשרירות לבי אלך" – בלב אחד?

אלא אמרו חז"ל, כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה, נעשית לו כהיתר. וכיון ש"האומר מותר – שוגג הוא", מסיתו יצרו הרע לחשוב ששוב לא יענש על חטאיו, כיון שנעשו לו כהיתר, הרי הוא ייחשב כ"שוגג" עליהם.

על כך נאמר "והתברך בלבבו" לאמר "כי בשרירות לבי אלך", היינו משום שאמרו חז"ל "בכל לבבך" – בשני יצריך" ביצר הטוב וביצר הרע. אך כאשר מרוב הרגל החטאים נעשים לאדם כהיתר, מאבד היצר הטוב מכוחו, ואין ביכולתו להטות את האדם לטובה, דהרי החטאים להיתר הם בשבילו.

לכן בתחילה, לפני שעבר על העבירה ושנה בה, "והתברך בלבבו" – שאז יש לו עדיין ב' לבבות פעילים, יצר טוב ויצר הרע, אולם לאחר ששנה והורגל בעבירה, סבור הוא "כי בשרירות לבי אלך" – מאחר ונעשתה לו העבירה כהיתר, שוב אין כח ליצר הטוב להטות, ונתר הוא רק עם לב אחד – יצרו הרע.

ובאמת מי שהחטאים נעשו לו כהיתר, חמור הרבה יותר מן המזיד שלכל הפחות יודע ומכיר שהינו חוטא. אמנם מי שהחטאים נעשו לו כהיתר, הרי שעצם המחשבה שאותם ציווים עליהם הזהיר ה' הם כהיתר, זהו מרד נגד הקב"ה, ואמרו חז"ל שעבר עבירה ושנה בה, אין מספיקים בידו לעשות תשובה. לכן אומרת התורה "לא יאבה ה' סלוח לוי", כי אין ה' רוצה בתשובתו.

ומסיים הכתוב באמרו: "כי אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא" – אף שקיבלו ישראל ערבות זה בזה, היינו בגלל שמחוייבים הם להוכיח איש את עמיתו. אולם מי שהעונות נעשו לו כהיתר, אין כל תועלת בתוכחה, כיון שסבור הוא כי מותר הדבר, ולפיכך אין דין ערבות כלפי חטאיו.

לכן הדגיש הכתוב כי חרון אף ה' יהיה רק "באיש ההוא" ולא בכלל כולו, שהרי אין הם ערבים יותר על חטאיו.

"ויהיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך" (כ"ט, י"ח)

"והתברך בלבבו" – היינו שיתפאר ויתהלל "בלבבו", רוצה לומר, בטוב לבו ונדיבות לבו. כאותם שאומרים "הלא רחמנא ליבא בעי", והעיקר הוא הלב, ואי לכך "שלום יהיה לי". על כן "לא יאבה ה' סלוח לוי", שמוותר על מעשי המצוות.

רבי צבי פסח פראנק

לפיכך נכתב האות למ"ד של "וישליכם" עם צוואר משוך כלפי מעלה, ללמדך כי אף ש"וישליכם אלא ארץ אחרת" אבל גם בהשכלה זו החבל קשור למעלה, ובני ישראל אינם הפקר חלילה.

"לא בשמים היא... ולא מעבר לים היא ... כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" (ל', י"ב-י"ד)

במזון הגוף הכלל הוא, שככל שהדבר יותר נצרך לחיי האדם, כך יותר קל להשיגו ויותר הוא מצוי בשפע. כגון, אויר לנשימה, אשר הוא ההכרחי ביותר לחיות האדם, ולפיכך הוא מצוי בכל מקום ובכל זמן, אחריו המים, אשר משום נחיצותם לבריות הם מוכנים ומוזמנים להק, ללא טרחה יתירה.

בא הכתוב ומלמדנו שכמו כן הוא במזון הנפש. אשר כל כך חיונית היא התורה עבור האדם, עד שהיינו חייבים לעלות אחריה השמימה, או לנדוד אל מעבר לים, כדי להשיגה. אלא שדווקא משום נחיצותה, לפיכך "לא בשמים היא", ואף "לא מעבר לים היא", רק "בפיך ובלבבך לעשותו".

שכן ממש כאויר לנשימה, המצוי בכל עת ובכל מקום, שאם לא כן הרי עד שיטרח להשיגו ימות חלילה, כך התורה, משום שנפש האדם זקוקה לה בכל עת ומקום, לפיכך היא כל כך קרובה אליו, ממש בפיו ובלבו, ללמדה ולקיימה.

"ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ" (ל"א, ז') על דרך צחות יש לפרש, כי המלך נצטווה "לבלתי רום לבבו מאחיו". ומצינו ביהושפט מלך יהודה שכאשר היה רואה תלמיד חכם, היה מחבקו ומנשקו וקורא לו אבי אבי וכו', אולם הנהגה זו נכונה היא בצנעא, אבל בפרהסיא הרי נפסק כי "מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול", וכן מצאנו שנענש שאול על שמחל על כבודו.

זהו שאמר משה רבינו ליהושע, גם אם קטן אתה בעיניך וירא וחרד מפני כל, וחפץ לכבד כל אדם, עם כל זאת "לעיני כל ישראל" מצווה אתה "חזק ואמץ". אל לך להתנהג בענוה יתירה או להראות מורך, רק היה קשה כברזל וגבור כארי כלפי העם.

משך חכמה

"ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנשאים את ארון ברית ה'" (ל"א, ט')

חז"ל אומרים כי דוד המלך נתבע על שאמר "זמירות היו לי חוקיך", ונכשל בשל כך כאשר הורה להניח את ארון הברית על העגלה. וצריך להבין מהי המדה כנגד מדה בחטא ובעונש?

הענין הוא, שעיקר קנין התורה הוא על ידי יגיעה, ורק למקיים "יגיעתי ומצאתי-תאמין". אולם ללא יגיעה ועמל אין דרך לזכות ולרכוש קנין אמיתי בתורה. דוד המלך בהגדירו את התורה כ"זמירות", נתבע על כך שאין בלשון זו משמעות של יגיעה. על כן נענש בטעות זו שהורה לשים את הארון על העגלה - היינו, לשאת את התורה ללא עמל ויגיעה, בעוד שהתורה ציוותה על הלויים: "בכתף ישאו", ביגיעה, כשור לעול וכחמור למשא.

על כך רמז הכתוב באמרו: "ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי". ובמה זכו שניתנה להם? - כי הם "הנושאים את ארון ברית ה'", היינו, יגיעים על התורה כדרך משא הארון.

תפארת יונתן

"הקהל את העם האנשים והטף" (ל"א, י"ג)

במסכת חגיגה מסופר שבאו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין, שאלם רבי יהושע מה חידשו בבית המדרש? אמרו לו את הדרשה: טף למה באין, כדי ליתן שכר למביאייהם. אמר להם: מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני.

יתכן לבאר על פי הירושלמי המספר על רבי יהושע, שהיתה אמו מוליכה עריסתו לבית הכנסת, כדי שיתדבקו באזניו דברי תורה, לפיכך אמר להם

רבי יהושע: ביקשתם לאבד ממני מרגלית זו המתאימה לבעליה, שהרי אין מתאים ממנו למאמר זה, כי כן עשתה גם אמו.

סיפור השבוע

"החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך" (ל', י"ט)

כיון שאמר "החיים והמות נתתי לפניך" וצויה "ובחרת בחיים", אם כן פשוט הוא שאם יבחר בחיים אזי יחיה הוא וזרעו, בשל מה איפוא שב וכתב "למען תחיה אתה וזרעך", מה גם ש"וזרעך" מיותר הוא, שהרי גם זרעו מצווה ב"ובחרת בחיים למען תחיה"?

אכן, אפשר שיקיים אדם מצוות השם בעצמו, ולא ישפיע בזה על זרעו שילך אף הוא בדרכו. זאת כיצד, כגון שיקיים המצוות כמי שכפאו שד, וכמי שהיה מעדיף לחיות בלעדיתה. לכך מצווה התורה "ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך", עליך לראות שהבחירה שלך בחיים תהיה במדה כזו של שמחת חיים ועונג רוחני, עד שתהא "למען תחיה אתה וזרעך", כלומר, שתשפיע גם על זרעך, ואז אז תחיה גם אתה וגם זרעך.

ומעשה נשאל פעם הגאון רבי משה, בידוע שהיהודים שהיגרו מאירופה לאמריקה לפני שניים ושלוש דורות, הועמדו בפני נסיון קשה ביותר על שמירת השבת. על רבים מהם היו אומרים שעבדו בחמישים ושתיים מקומות בשנה, אחר שמידי יום שישי פוטרו ממקום עבודתם, משום רצונם לשמור שבת. כיצד אירע איפוא, שרוב רובם של ילדי אותם יראים ומוסרי נפש, נטשו את הדת, והם אינם שומרי שבת כלל ועיקר.

השיב רבי משה, כי דווקא משום ש"מסרו נפש" על השבת, לפיכך ילדיהם אינם שומרים אותה כלל! הכי צד? אלא, שאותם בעלי מסירות נפש כשלו בדבר אחד חשוב. כי בבואם הביתה מכל נסיון קשה שעמדו בו, נתנו ביטוי לעצבות ואכזבה קשה על כי שוב נאלצו לאבד את עבודתם, לשם שמירת שבת. ילדיהם קלטו איפוא כי לשמור שבת באמריקה הוא דבר המצריך קרבה יתירה, וכרוך בקושי ומכאוב, והסיקו מכך כי הם אינם יכולים למסירות זו, ומוטב להם לוותר על השבת.

לא כן אילו האבות היו באים ומבשרים בשמחה, ברוך השם שזיכנו שוב לשמור על השבת כהלכתה, אשרינו ומה טוב חלקנו שעמדנו בנסיון. כי אז היו הילדים יורשים מהם את השמחה והאופור שבשמירת המצוות, כי הלא מי שאינו רוצה לשמוח ולשמח, ואף הם היו מוכנים לשמרה באותה מסירות נפש, בשמחה ובטוב לבב.

תקציר ההפטרה ישעיה ס"א - ס"ג

הפטרתינו היא האחרונה מסידרת ז' הפטרות הנחמותא שקורין אחרי תשעה באב. ישעיה מבשר שבעת הגאולה, תאמר ירושלים: "שוש איש בדי תגל נפשי באלקיי" על שהלבישני בגדי ישועה...ה' מבטיח לגאול את ירושלים, ולא תיקרא עוד עיר עזובה, אלא יאמרו עליה שהיא הארץ אשר רצון ה' בה ואינה נעזבת ממנו.

הנביא מתנבא על שהקב"ה עתיד ליפרע בכבודו ובעצמו ממלכות אדום, והמשיל מלחמה זו למלחמות בני אדם. ה' שהוא הדור בלבשו יתלכלך בדם אדום בעת שיעשה בהם נקמה. כי ה' יקצוף מעט על ישראל אבל מכיון שהגויים הרעו לישראל, זה עורר את לב ה' להיפרע מאדום ולגאול את ישראל, על אף שאין ישראל הגונים לגאולה. הנביא משבח את הקב"ה שכשישראל חוטאים וראויין ללקות, מ"מ ה' לא מיצר להם כפי מעלליהם, כי המלאך מיכאל הושיעם בשליחותו של מקום. "באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם כל ימי עולם".

שבת שלום!

יוצא לאור לעילוי נשמת גרשון בן אפרים ז"ל. ת.נ.צ.ב.ה.

לקבלת הגליון באימייל נא לשלוח אימייל ל-

kossover@gmail.com